

Anmeldelser af nogle jydskeslægts-, kultur- og lokalhistoriske Skildringer.

Trods de mange amtshistoriske Aarbøgers Evne til at optage det meste af det lokalhistoriske Stof, der i de senere Aar produceres, kan de dog ikke rumme alt, Slægts- og Hjemstavnsfølelsen fremkalder selvstændige Værker, der vel ikke kan maale sig med H. F. Feilbergs klassiske Skildringer af Bondeliv, men hver for sig yder de dog Vidnesbyrd om Livet i forskellige Egne eller fremdrager særlige Sider af Fortids Vilkaar og bidrager derved til en alsidigere Belysning, saaledes at baade det fælles og det særegne for de forskellige Dele af Jylland kommer klarere frem.

J. Abildtrup: Abildtrupgaard og dens Beboere 1498—1925. Lærer J. Abildtrup i Lomborg har øvet den Bedrift at skildre sin Slægtgaards Historie paa en saadan Maade, at Værket om den ikke, som han i sit Forord antyder, blot har Interesse for Slægten, men fortjener at kendes i videre Kredse.

Der er nemlig flere Ting, som gør Bogen værdifuld. Den hviler paa særdeles omfattende og energisk gennemførte Studier baade af trykte og utrykte Kilder, og Resultaterne gøres der Rede for uden Bram, hvortil kommer, at Forfatteren er tilstrækkelig funderet i Landbohistorien til ikke at stirre sig blind paa Slægten alene og finde Mærkværdigheder ved at sætte alt i Forhold til Nutiden, men han har forstaaet, at Abildtrup Mænd skulde ses paa Baggrund af deres samtidige, hvorved de ikke bliver ringere, især maa man beundre Slægtens energiske Tag, selv i de vanskeligste Tider, i Gaardene derude paa Hedefladerne Vest for Herning, hvor Hammerum og Bølling Herreder mødes.

Under Arbejdet paa selve Gaardhistorien har Svend Aakjærs Fly Gaarde i Skivebogen for 1919—20 været Vejviseren. Da denne fortræffelige Afhandling fremkom, kunde man ikke uden Betænkeligheder imødesee Resultaterne af Metodens Anvendelse paa talløse Offentligheden uvedkommende Gaarde med paafølgende Publikation i amtshistoriske Aarbøger, men i nærværende Tilfælde har Redegørelsen Betydning som Skildring af en typisk vestjydsk Enstedgaards Besiddelsesforhold.

Dens Historie begynder med den lavættede Adelsmand og Herredsfoged Anders Jepsen Hvid, hvis Kone var Frue, men som dog maatte stræbe for at skaffe sig sit Adelskab respekteret. Gaarden Abildtrup hørte til hans Gods, og hans Søn Niels Andersen baade ejede og beboede den senere, dog uden noget kendt Forsøg paa at hævde adelige Rettigheder. Den følgende Ejer hed Lauge Nielsen, og Forf. kan ikke bevise, at han er Søn af den forrige, men man maa give ham Ret i, at det er det sandsynligste. Med Lauges Sønnedatter ophørte ca. 1694 Slægtens Besiddelse af den ene af de to Abildtrupgaarde, thi, som det saa ofte gik med slige store Bøndergaarde, var den om ved denne Tid blevet delt, saaledes at der herefter er to Gaarde, Abildtrup Nedergaard og Ny Abildtrupgaard, at berette om, og i den sidstnævnte vedblev Afkom af hende at sidde. I disse Aar med det knugende Skattetryk i Slutningen af 17. Aarh. gik dog Selvejerrettighederne tabt for begge Gaarde, idet Herlighedsejeren erhvervede Bondeskylden af dem begge, men karakteristisk nok for de gamle Selvejerslægters Selvhævdelse blev Gaardmændene der atter Selvejere allerede i 1770'erne.

Om ikke gennem Søn efter Fader bevarede Slægten dog Gaardene for sig gennem alle Omskiftelser, og blandt de indgiftede er der en saa mærkelig Personlighed som hin Christen Nielsen Nygaard; der, førend han fæstede Bo, som Sømand i hollandsk Tjeneste havde oplevet og med Ære bestaaet alle de haarde Prøvelser, en Sømand kunde komme ud for i Krig og Fred i Slutningen af det 18. Aarh. Hans eventyr-

lige Levnedsskildring udgør, skønt trykt før, et dog saare læseværdigt Stykke af Bogen. Trods denne Fortid var han af gammel Selvejeræt og gled let ind i Slægten. Man faar i det hele taget det Indtryk, at de Abildtrup Mænd har været ansete af deres jævninge, og at ogsaa Ejendommen, saadan som den var, gjorde dem forholdsvis velstillede. Vel var Jorderne skarpe og magre, men Aadalene gav rigeligt Hø, og Aaen gav Aal, Laksørred samt Odderskind og Hederne Vildt. De mægtede længe før Almueskolevæsenets Organisation at holde Skolelærer til deres Børn, aandelige Rørelser som Herrnhutisme og senere den jydsk Vækelse kom inden for Dørene, og da det kommunale Selvstyre vaktet til Live, var de fra første Færd med som Skolepatroner, Medlemmer af Fattig- og Skolekommissioner, Sogneforstanderskabet o. s. v., ligesom de fordem havde været Herredsfogder, Sandemænd og Stokkemænd til Tinge. Det er et Bondearistokrati gennem 400 Aar her er skildret og med en saa omhyggelig Redegørelse for Familiernes økonomiske og sociale Stilling til de forskellige Tider, at Bogen for dem, der ikke er af Slægten, især har Værdi ved denne Skildring, der dog til Tider kan være af en for uvedkommende for omstændelig Bredde.

H. P. Hansen: Kløge Folk i Vestjylland (1925). Sandt at sige, er det ikke Aristokratiet af Vestjyllands Landbefolkning, Museumsforstander Hansen i Herning fortrinsvis beskæftiger sig med. I hans Bog om Kæltringerne var det Bundfaldet, de uærlige, som ingen agtbar Bonde vilde sidde til Bords med eller tømme Krus sammen med, han behandlede, og nu har han givet en Skildring af de kløge Folk i Vestjylland i 19. Aarh., de kløge Mænd og Koner, der aarelod, signede, viste igen, satte Led i Lave, helede Benbrud og gamle Saar, halvvejs frygtede og halvvejs elskede af Befolkningen, der stolede paa dem mere end paa Lægerne og Dyr lægerne, som til Gengæld forfulgte disse deres Konkurrenter med vtdenskabelig Nidkærhed.

Kildematerialet er i overvejende Grad den mundtlige Tradition, men for saa vidt i bedste Orden, da

Forf. oftest gør Rede for sine Meddeleres Fødselsaar, saaledes at deres Samtidighed med de berømte Folk, de beretter om, derved kan fastslaas, og helst opsøger han Øjenvidner. Naturligvis er ogsaa personalhistoriske Oplysninger om selve Hovedpersonerne fremskaffet efter Kirkebøger, noget knappere er derimod de aktmæssige Bidrag til deres Sammenstød med Mynighederne, men Arbejdet her støder ogsaa paa den Vanskelighed, at Retsprotokollerne, som skulde bruges, er af saa ung Dato, at de endnu ikke er afgivne til Landsarkivet. Det tør dog ikke betvivles, at de kloge Folks Praksis, belyst fra den Side, ikke vilde vise sig fuldt saa probat som i Folketraditionen.

Gennemgaaende har det været Smaakaarsfolk, der har været forfarne i disse Kunster, men selv en Degn som Christen Balleby i Hove og en velstaaende Gaardmand som Kjeld Bjerg i Lomborg gav sig af dermed. Henrik Smiths Lægebog, gamle Opskrifter, Familietradition (Kvinder gift med kloge Mænd blev hurtig selv kloge Koner, og noget af Forældrenes Visdom levede ofte videre hos deres Sønner og Døtre) afgav det mere teoretiske Grundlag, medfødt Haandelag for Behandling af Forvridninger og Brud — adskillige roses for deres overordentlig følsomme Fingre — og saa et Par vellykkede Kure, især naar Æskulaps legitime Sønner havde forsøgt sig uden Held, slog hurtig deres Ry fast. De syges Tro paa dem og egen stigende Selvtillid støttede dem yderligere, og dertil kom saa, at de var meget billigere end Lægerne, hvilket naturligvis maatte betyde saare meget for den fattige og i hvert Fald altid nøjeregnende jyske Landbefolkning. Saa vidt var Befolkningen nemlig ogsaa paa disse Kanter naaet i Slutningen af det 19. Aarh., at det næsten altid var Lægekyndigheden, der gik Bud efter, men det forekommer alligevel betænkeligt nær op mod Nutiden, at der søgtes Hjælp mod Forgjorthed og Spøgeri. Til de kloge Folks Ros maa det dog siges, at de oftest ikke delte deres Klienters Overtro, men foretog de Kunster, Tilfældet krævede, for at skaffe de plagede Mennesker Ro i Sindet og dermed i Hus og Lade.

Mens kloge Koner andet Steds og ikke mindst i Nutiden er nok saa hyppige som kloge Mænd, er paa disse vestjydske Egne Mændene i Flertal, idet Forf. beretter om ikke mindre end 16 kloge Mænd mod kun 2 Koner, bortset fra dem, der som Hustruer hjalp deres Mænd. Af dem alle var dog Laust Glavind, født 1808, død 1891, den mest fantastiske Skikkelse. Trods Kirkebogens Udvisende var der vistnok semitisk Blod i hans Aarer. Hans Ydre tydede derpaa og ikke mindst hans orientalske Pragtglæde, smykket som han var med Guldkæde, Ringe paa hver en Finger, Kæmpe-ørenringe, svært Guldur og vældig Merskumspibe, »stjaalen fra Frederik den VII«. Han virkede som Markedsgøgler, Kopsætter og Læge, han fik helt afhuggede Fingre til at gro fast igen, han kunde hele Benbrud, helbrede Ekzem og Gigt og saa kunde han endelig forvende Folks Syn. Hvad Albert Engstrøm i »Adel, Präster, Smugglere, Bønder« spøgefuldt beretter om en vis Tornelius, der kunde »vända syn« overgaar ikke de Kunster, Laust Glavind øvede. Han kunde »hwærre Syyn« paa Folk, saa de saa, hvad han vilde, de skulde se. De saa ham krybe ned i et Krus, saa kun Haaret hængte ud over Kanten, vandre igennem en Øltønde og komme ud af Spundshullet, eller han forfærdede alle tilstedeværende ved pludselig at blive syg, brække sine Indvolde op og slubre dem i sig igen. Om slige og andre Bedrifter anfører Forf. Beretninger af Øjenvidner, saa at man ikke undres over, at han var frygtet som Heksemester, om end han selv hævdede at hekse, det kunde han ikke, det var lutter Fingernemhed.

Chr. Dalgaard, der endnu lever i Mexiko, skal have besiddet lignende Evner og i sin Ungdom ladet Folk se sære Syn, bl. a. yndede han at optræde med sit eget Hoved under Armen.

De fleste af de kloge Folk nøjedes dog med i al Skikkelighed at passe deres Praksis uden at vække Opsigt eller i hvert Fald under saadanne Former, at de ubehagelige Kvaksalverbøder saa vidt muligt kunde undgaas, og det er fortjenstfuldt af Forf., at han ikke har nøjedes med at skildre de mærkeligste af dem,

men søgt at give et omfattende Billede af disse Fol-
kets Læger, som vel først Sygekasserne og de viden-
skabeligt uddannede Lægers øgede Antal i vore Dage
har gjort overflødige.

H. P. Hansen: Fra gamle Dage I (1921) II (1925).
Paa eget Forlag har H. P. Hansen begyndt at udgive
en Række »Kulturhistoriske Billeder fra Midt- og Vest-
jylland«, en meget uensartet Samling, men præget af
Forf.s intime Kendskab til den Befolkning, han be-
retter om. Som en god Folkemindesamler forstaar
han at faa Munden paa Gled hos de gamle og at
gengive deres Beretninger med jydsk Lune, og han
nøjes ikke hermed, men søger at forbinde Arbejdet i
Marken med Studier i trykte og utrykte Kilder, saa at
Fænomenerne faar den alsidigst mulige Belysning.

Skønt Forf. helst fortæller om Mennesker og For-
hold, der ikke høre Hverdagen til, er det værdifuldeste,
I. Bind bringer, Beskrivelserne af Hedeboender og Hede-
hjem fra Midten af forrige Aarh. Der berettes om tro-
fast Slid og Stræb alle Aarets Dage under Forhold saa
primitive i Jordhytter med Mennesker i den ene og
Kreaturer i den anden Ende, og under Ernæringsfor-
hold saa ringe baade i Henseende til Mængde og Art,
at det lyder som Sagn fra meget fjærnere Tider for
vor ganske anderledes vante Slægt. De, der tog det
haarde Tag, er ganske vist døde, og usigelig grimme
Cementhuse har afløst Jordhytterne, men der lever
endnu Folk, som kan mindes, hvorledes de havde
det i deres Barndom, og Forf. har samlet de spredte
Træk til en gribende Skildring af deres nøjsomme
ihærdige Kamp for at vinde nyt Land til Dyrkning
og derved skaffe Brød til sultne Munde. I dette Bind
findes i øvrigt Samlinger om Slavekrigen, Smørkær-
ning og Overtro, Tjørring Muer (en Tyvekælling), Ki-
bæk Møllers Gods 1672, Jacob Rostrup og Lergrav.

I II. Bind afviser Forf. i Kraft af sine Studier i Mar-
ken de Hypoteser, Videnskabsmænd og fornuftige Folk
(er det 2 forskellige Kategorier?) har opstillet om Barde
Dige i Vorgod Sogn, ikke mindst Aug. F. Schmidt her
i Tidsskriftet (4, IV, S. 446), som et Forsvarsværk fra

Hedenold, idet han for det første mod denne Antagelse anfører, at der intet findes om det i ældre Topografier og paa gamle Kort, end ikke Udskiftningskortet, og endelig meddeler, at det efter den lokale Tradition er opført som Skeldige mellem to Gaarde ca. 1825 uden nogensinde der paa Egnen at have baaret det krigerske Bardenavn.

Slet saa galt gaar det dog ikke Fandens Dige i Ikast, det nævnes allerede i 1587, men Forf. tror dog ikke paa, at det er opkastet af militære Grunde, dertil er det for uanseligt, og han holder paa, at det enten er et Skeldige eller maaske snarest rejst som Værn om Ikast Marker mod Vildtet i de kongelige Skove i Silkeborg og Skanderborg Len, hvilket lyder meget sandsynligt.

Hovedparten af dette Bind optages i øvrigt af Brændevinens Saga, en Beretning om de gamles Fremgangsmaader ved Brændingen og fra Midten af 19. Aarh. om Kontrolørernes Kamp mod Hjemmebrændingen, hvor det jyske Lune spiller i Fortællinger om, hvorledes Bønderne oftest klarede sig. Der er desuden Stykker om Trolovelse og Giftemaal, Ulve i Midtjylland (efter Tingbøger og Tradition) og Varsler, der oftest angik Ildebrand, Bryllups- og Ligfærd, saaledes at Folk lejlighedsvis blev synske og saa, hvad der siden skete, ganske vist ofte meget længe efter, og heller ikke er alle de Gaarde brændt, som der er set Forbrand for.

Søren Vasegaard: Fra Klejtrup Sogn (1926). Det er sin Barndoms Land, det sydøstligste Sogn i Rinds Herred og Himmersyssel, Forf. skildrer, et typisk Bondesogn uden Herregaarde og med Degnen som eneste Beboer uden for Bondestanden. Hans Formaal er ikke at levendegøre de enkelte Mennesker, som sad paa Gaardene og i Husene, da han var Dreng, men at beskrive det gamle Bondesamfund, saaledes som det var, inden de politiske Kampe, Andelsbevægelsen og alt det øvrige Foreningsvæsen, Højskole-dannelse og kirkelige Rørelser samt Driftens og Øko-

nomiens Omlægning havde gjort en Ende paa den fra Fædrene nedarvede gamle Bondekultur.

For den, der er opvokset blandt Bønder, om end efter at de omtalte Bevægelser havde bragt Uro i Sindene og forandret Livsvilkaarene, er der intet overraskende i de Resultater, han kommer til, at det gamle Landsbysamfund var en saare stærk selvgroet Organisation, hvor ingen fik Lov at være ene hverken i Glæde eller i Sorg, men Slægt og Venner, hele Gildelaget, tog sig af hver enkelt, fra det Øjeblik Nabo-konerne samledes om Barselkvinden for at modtage det lille nye Medlem af Laget, til Kvinderne af en anden Generation samledes for at klæde Liget inden den hæderlige og anstændige Begravelse med den store Bispisning af hele Ligfølget.

Forf. beskriver Skolegang, Konfirmation, Gilder og Legestuer, Bryllup og Begravelse samt det daglige Slid ikke afvigende fra, hvad der kendes andet Steds fra, men med en bevidst Stræben efter at vise, i hvilken Grad de Mennesker var i Harmoni med deres Livs Vilkaar. Der gjaldt udkrevne Love for Tilværelsen, og ingen faldt paa at sætte sig op imod dem, thi de var i Overensstemmelse med de givne Forhold og prægede Opdragelsen og Omgivelser, saa at ingen følte Trang til Oprør, før alt det nye trængte ind over Sognets Grænser og fuldbyrdede Bondestandens Revolution.

Naar det nye var saa længe om at gøre sig gældende i Klejtrup, saa at dette Sogn nær op mod Nutiden i en særlig Grad har egnet sig til Studiemark, skyldes det Beliggenheden fjernt fra Jernbaner og den Omstændighed, at det gamle Sysselskel, den Smule Bæk fra Klejtrup Sø til Skals Aa, endnu føltes som en Grænse. Østjyderne i Ommersyssel talte et andet Sprog, og Himmerlandsfolkene var lidet tilbøjelige til at tage ved Lære hos disse fremmede, som hurtigere var blevet Bytte for de Magter, der omskabte Bondelivet. —

Dog turde det være et Spørgsmaal, om den paa-staaede Revolution er saa dybtgaaende. At Bønderne i det Ydre, i deres Huses Indretning og Udstyr samt

i Levemaade er langt borte fra Fædrene, er vel uomtysteligt, men gammel Tankegang har dybe Rødder. I de jydsk Landsogne foregaar i Gaardmandskredse endnu Bryllups- og Barselgilder samt Jordefærd under de gamle storslaaede Former. Paa de Punkter holdes de gamle Traditioner oppe, og at Gaardpolitikken endnu spiller en betydelig Rolle ved Ægteskabernes Stiftelse er, om ikke beviseligt, dog en Formodning, en Iagttager ikke vil finde usandsynlig.

Torben Klinting: Vestjydske Skildringer (1925). Torben Klintings Skildringer samler sig om Sognene Faaborg, Øsse, Næsbjærg og Starup i Egnen Øst for Varde, isprængt Stof, formodentlig støttet paa Barndomsminder fra Henne Sogn ved Fil Sø Nordvest for Varde, og omhandler samme Tidsrum som Vasegaards, men er løsere i Kompositionen og tilsigter ikke at give en gennemført Karakteristik af Befolkningen inden for et snævert begrænset Omraade med Henblik paa de senere Forandringer.

I Sammenligning med Klejtrupfolkene synes man at staa overfor en mere livlig Befolkning. Det var nemlig fordem Jydepotternes sande Hjemstavn, og samtidig med, at der gives en fortræffelig Skildring af hele Fremgangsmaaden ved Potternes Tilblivelse, berettes der om Pottemændenes lange Køreture til Sønderjylland og Fyen med Potter og Lyngkoste. Disse afsides liggende Sogne stod derfor i en langt livligere Forbindelse med Omverdenen, end man paa Forhaand skulde tro. Altfor mange af Beboerne havde tilbragt en betydelig Del af deres Liv paa Farter i andre Dele af Landet, til at man der trægt holdt fast ved det gamle, og med Fiskerbefolkningen i Henne Sogn gjaldt noget lignende. Naar Foraarsfiskeriet var sluttet, blev der holdt et stort Afskedsgilde, og efter det drog Karlene ad »æ Sonden«, mens Pigerne tog Tjeneste for Sommeren paa større Gaarde, endog saa fjernt liggende som Bygholm og Trøjborg.

Der var ogsaa større Lystighed med Gilder her end i det midtjydske Sogn, hvor man dog ellers nok forstod at more sig indenfor de fra Fædrene nedarvede

Former. Aarets Række af genkommende Gilder var for det første betydeligere, og saa kom dertil en Række mere tilfældige som Bindegilder, Hønsegilder, »gue Tiend«, Rejsegilder o. s. v. Trods Fattigdommen har hine Tider haft en ubetvingelig Trang til Forlystelser og forstaaet at tilfredsstille den under Former, der ganske vist ikke kostede stort i Kontanter, men des mere i Naturalier og spildte Arbejdsdage.

Trods denne Temperamentsforskel er der, naar man kommer til Sæd og Skik, ikke saa stor Forskel paa disse Vestjyder og Midtjyderne. Saaledes var Ceremoniellet ved deres Gilder ganske det samme endog i saadanne Smaating, at der gik en Tallerken om med en Violinstreng paa for at betegne, at det var til Bedste for Spillemanden, og en Tallerken med en itubrækket Grydeske eller lign. til Fordel for Kogekonen, og ved Begravelser var det begge Steder et Øjeblik fuldt af sær Mystik, naar Præsten ved Graven bad den stille Bøn med Øjnene stift rettet ned i sin høje sorte Hat, da skete der noget, eller han kunde se noget, der var skjult for almindelige dødelige.

August F. Schmidt: Skanderup Sogn I, (1926). Den flittige Skribent August F. Schmidt, Assistent i Dansk Folkemindesamling, har nylig udsendt I. Del af en Bog om Skanderup Sogn i Anst Herred, ogsaa en Skildring af Barndomsegnen, men i det hidtil udkomne mest i historisk Belysning, hvor Forf.s særlige Evner som Folkemindesamler ikke hjælper ham, og trods al Sympati for Arbejder af denne Art, hvor Kendskab til Stedet og de Mennesker, der kan berette noget om dets Fortid, kan indgaa en saa frugtbar Forbindelse med den mere tekniske Kunnen, af trykte og utrykte Kilder at fremdrage og sigte Stoffet til Egnens Historie, saa bør det dog ikke skjules, at Forf. ikke helt har indfriet de Fordringer, der maa kunne stilles til en Medarbejder ved en videnskabelig Institution.

En Sognehistorie skal ganske vist ikke være en Materialsamling, der kritikløst gengiver alt, hvad der kan samles om Sognet, men paa nogle Punkter kunde

der i nærværende Tilfælde uden Skade have været præsteret et lidt grundigere Arbejde, thi selv om Forf. af Bekostningshensyn har maattet nægte sig at gaa ind paa de enkelte Gaardes Historie, saa kunde han dog godt have benyttet Kronens Skøder til en lidt nøjere Redegørelse for noget i Sognets Historie saa vigtigt som Kronens Erhvervelse af dets Gaarde i Frederik II.s Tid, og hvem der til da ejede dem. Naar der ellers berettes lidt om, hvad Adelsfolk, der fordm har boet i Skanderup Sogn, kunde Væbneren Jes Tøtszen, nævn i Registratur over Breve i Ribe Kapitels Arkiv (Will. Christensen: De ældste danske Arkivregistraturer V. 1. S. 357) godt have været medtaget, og naar andre katolske Sognepræster nævnes, hvorfor saa udelade den Jens Byghæs fra 1437, der da medbeseglede et Brev (Erslevs Repertorium 6901)?

Blandt Oplysningerne om de administrative Forhold maa det vække Forbavselse, at Sognet angives at have hørt til Riberhus Amt 1660—68, naar Anst Herred ellers før 1660 laa under Koldinghus Len og derefter til Amtet af samme Navn, i hvis Matrikul af 1664 Skanderup ligesom det øvrige Anst Herred tilmed findes anført, og en Tid under Vejle Amt, indtil det ved Resolution af 14. Juni 1799 overgik til Ribe Amt (Bloch: Stiftamtmand og Amtmand S. 143), ikke allerede i 1793, som Forfatteren skriver.

Selv om Anmelderen maa anse det for en Kompliment, at Forf., ganske vist med Kildehenvisning, men dog uden Citationstegn har afskrevet store Stykker af Afhandlingen om Kolding Rytterdistrikts Selvejere her i Tidsskriftet (4. IV. 319), saa er det dog en Metode, som der bør advares imod, idet han enten maa benytte Citationstegn og saa citere rigtigt, hvad han iøvrigt ogsaa paa andre Steder har gjort eller ulejlige sig med at omskrive Stoffet i sin Form. Det første vilde være det letteste og ikke udsætte ham for Smaaheld. I nævnte Afhandling staar saaledes som Aarsag til Rytterdistrikternes Oprettelse: »Da Kristian V begyndte at forberede Revanchekrigen mod Fjenden paa den anden Side Sundet, var Udveje til paa billigste Maade at forøge Rytteriet paakrævede.« Forf.

har her: »Da Kristian 5 begyndte Revanchekrigen mod Svenskerne paa den anden Side Sundet, var Udveje . . . . paakrævede,« og gør ved sine smaa Ændringer mod de fornuftige og faktiske Forhold Ryttergodsernes Organisation og Fredsbruddet til samtidige Begivenheder.

I Kirkebeskrivelsen, som anføres affattet paa Grundlag af Indberetninger til Nationalmuseet, findes i Teksten gengivet nogle latinske Inskriptioner med Oversættelser, som Forf. muligvis ikke bærer Ansvar for, da han i hvert Fald i en Note tager Afstand fra en enkelt af dem, men desværre ikke i tilstrækkelig Grad. I Teksten staar: »Completo est hoc [opus] presens, mandato honesti et nobilis viri Christierni Lang, Cantoris Rip: Rectore og Tutore hujus Ecclesie Domino Canuto Magni 1577. (Dette Arbejde er fuldført paa Bestilling af den ædle og udmærkede Mand Christiern Lang, Kantor i Ribe, denne Kirkes Rektor og Værge, Knud den Stores Dag 1577).« Den forklarende Note hertil lyder: »Det maa vist være Knud den Helliges eller Knud Lavards Dag der menes. Knud den Store var ikke Helgen; muligvis er det Præsten Knud Mogenssen [c: Canuto Magni] Buch (1553—1600), der hentydes til (?).« Hvor uheldigt, at Forf. ikke nærmere har forfulgt denne sidste Tanke og faaet dette og et senere Stykke af samme Slags rigtigt oversat, at Arbejderne er udført efter Befaling af henholdsvis Christiern Lange og Caspar Markdanner ved Kirkens Præst og Værge Knud Mogenssen.

Trykfejl er der ogsaa for mange af og ikke helt uskadelige, som f. Eks., at Tienden oppebæres i Kjærnen i Stedet for i Kjærven, Decimantes-Tiendeydelser i Stedet for Tiendeydere, og andre Steder synes Jydsk at gøre sig gældende: »Kristi Udseende er den almindelige.«

Der er saaledes adskillige Indvendinger at gøre mod Enkeltheder i denne Sognebeskrivelse, som ellers er meget fornuftigt anlagt og gennemført i det hidtil udkomne. Den bringer meget Stof, som skyldes lokal Tradition, og en fyldig Oversigt over Stednavne med Tolkningsforsøg, som dog ikke altid er lige tillid-

vækkende, men da den afsluttende Del vil behandle daglig Liv og Fester, Tro og Sagn, Toldvæsen, Folkemaal og Gravskrifter, er der Grund til at formode, at Forf.s utvivlsomme Evner her mere vil komme til deres Ret, og netop fordi han har Evner, maa det være berettiget at give ham et Skud for Boven for i bedste Mening at advare ham mod at fortsætte denne paa visse Punkter skødesløse Navigation.

C. Klitgaard: Hjørring Bys Historie II (1925). Købstadshistorier bliver nu om Dage til paa tvende Maader, enten paa den gammeldags Metode ved een Mands Interesse og Arbejde eller efter den mere moderne Arbejdsdelingens Metode, hvor Fagmænd, der ofte ikke i og for sig nære nogen særlig Kærlighed til netop den By, hvis Forhold de behandler, hver har faaet sit Afsnit. Værker af den sidste Art vil tilmed ofte være skønne og anselige paa fint Papir, med fine Billeder, men der vil let komme noget brudstykkeagtigt og upersonligt over dem, en Samling gode og maaske ogsaa mindre gode Afhandlinger, hver prægede af vedkommende Forfatters særlige Interesser, uden at der er kommen en hel Byhistorie ud af Samarbejdet. De vækker en Del Interesse ved Fremkomsten, lader sig ogsaa læse med nogen Fornøjelse, men naar en søgende Sjæl senere vender sig til et saadant Værk for at faa præcise Oplysninger om et og andet, bliver det let en Skuffelse.

Som allerede bemærket ved Omtalen af Hjørring Bys Historie I (Jydske Samlinger 4. IV. 458) er det netop i denne Henseende Klitgaards Byhistorie har sin Styrke og den nylig udkomne II. Del endda i forhøjet Grad. Den omhandler Kirken, Tingsted og Raadhus, Skolevæsen, Komsumtionsvæsen, alle gejstlige og verdslige Embeder og deres Indehavere. — Endnu mindre end I. Del lægger den an paa at behage Læsere, selv om der dog hist og her er indflettet en munter Historie, men desmere paa at give udtømmende og præcise Oplysninger baade om Institutioner og Mennesker. Navnlig Forf.s enestaaende Viden paa den nordjydske Personalhistories Omraade

har her atter vist sig fra sin bedste Side, og han har ingen Møje skyet for at kunne meddele saa fyldige Oplysninger som muligt. Skønt Hjørring aldrig har været blandt Landets betydeligste Købstæder, er der saaledes al Grund til at agte paa dens Historie. Den er blevet til ved een Mands Arbejde og bærer hans Præg, den vil altid være god at raadspørge, naar man har Ærinde paa de Kanter, og Benyttelsen lettes ved gode Sag- og Navneregistre.

H. K.
